

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Kuntien rooli julkisen talouden suunnitelmissa

Juha Majanen, vs. kansliapäällikkö, valtiovarainministeriö

2.11.2020

Pohjois-Pohjanmaan maakuntapäivä

Kuntatalous on keskeinen osa julkisen talouden kokonaisuutta

- Kunnilla on merkittävä rooli julkisten palvelujen tuottajana ja työllistäjinä
 - Valtaosa hyvinvointivaltion keskeisistä tehtävistä on kuntien vastuulla ja kunta-ala työllistää noin 420 000 palkansaajaa (viidesosa kaikista palkansaajista)
- Kuntatalouden merkitys osana julkista taloutta todella suuri
 - Kuntien peruspalvelujen valtionosuusmomentti on valtion talousarvion suurin yksittäinen momentti, noin 7,7 mrd. euroa vuonna 2021, ja yhteensä kuntien valtionavut ovat vuonna 2021 yli 12 mrd. euroa
 - Kuntien verotulot olivat vuonna 2019 noin 22,9 mrd. euroa
- Kunnallinen itsehallinto on Suomessa vahva ja siksi valtion ja kuntien yhteistyö on välttämätöntä
 - Kunnat päättävät itsehallintonsa puitteissa toiminnastaan ja taloudestaan, eikä valtio voi yksin omilla toimilla turvata kuntatalouden tasapainoa tai hyvinvointivaltion kehitystä; toisaalta valtiolla on viimekätinen vastuu tehtävien toteutumisesta ja resurssien riittävydestä (perustuslain turvaamat kansalaisten perusoikeudet)

Kuntatalouden ohjausta on uudistettu ja vahvistettu

- Julkisen talouden suunnitelman käyttöönotto vuonna 2014 ja VN:n asetus julkisen talouden suunnitelmasta kokonaisuudessaan voimaan vuonna 2015
 - Rahoitusasematavoitteet koko julkiselle taloudelle ja erikseen sen eri alasektoreille
 - Kuntatalouden menorajoite
- Kuntalain kokonaisuudistus vuonna 2015
 - Uudistuneet taloussäännökset ja konserninäkökulman vahvistaminen
 - Peruspalveluohjelman ja -budjetin tilalle kuntatalousohjelma, joka huomioi kuntatalouden kokonaisuuden
- Valtionosuuslain muutos vuonna 2015: valtionosuus kuntien uusille tai laajeneville tehtäville ja velvoitteille 100 prosenttia
 - Tavoitteena hillitä uusien tehtävien antamista kunnille ja varmistaa rahoitusperiaatteen toteutuminen

Kuntatalouden rahoitusasemataavoite ja menorajoite

- Hallitus asettaa hallituskauden ensimmäisessä julkisen talouden suunnitelmassa kuntataloudelle oman rahoitusasemataavoitteen
 - Tavoite asetetaan kansantalouden tilinpidon käsittein
 - Rinteen/Marinin hallituksen tavoite: ”Paikallishallinnon (kuntatalouden) rahoitusaseman tulee olla vuonna 2023 korkeintaan puoli prosenttia alijäämäinen suhteessa kokonaistuotantoon”.
 - Rahoitusasemataavoitteen toteutumista seurataan vuosittain julkisen talouden suunnitelman yhteydessä
- Hallitus asettaa kuntataloudelle myös rahoitusasemataavoitteen kanssa yhdenmukaisen menorajoitteen
 - Menorajoite on euromääräinen raja valtion toimista kuntatalouteen aiheutuvalle toimintamenojen muutokselle
 - Taustalla on valtiontalouden kehykset, jotka perustuvat poliittiseen sitoumukseen ja ovat hillinneet valtion menojen kasvattamista
 - Tavoitteena hillitä tehtävien lisäyksistä kuntatalouteen kohdistuvaa menopainetta

Kuntatalouden tasapainon turvaaminen julkisen talouden suunnitelmassa vaikeaa

- Julkisen talouden suunnitelmassa ja kuntatalousohjelmassa kuntataloutta tarkastellaan kokonaisuutena, eikä niissä arvioida erikseen esimerkiksi valtion toimenpiteiden vaikutuksia yksittäisiin kuntiin
 - Tarkastelussa painottuu koko maan keskimääräinen kehitys, jolloin kuntien ja kuntatalouden eriytymistä tai yksittäisten kuntien taloudellisia ongelmia on vaikea havaita
 - Julkisen talouden suunnitelmassa tai kuntatalousohjelmassa ei voida myöskään ennakoida kuntien ja kuntayhtymien omia toimenpiteitä tai päätöksentekoa
- Rahoitusperiaatteen näkökulmasta valtion on kuitenkin kunnille tehtäviä antaessaan huolehdittava siitä, että kunnilla on riittävät taloudelliset edellytykset suoriutua tehtävistä
 - Rahoitusperiaatteen toteutumisen arviointi edellyttää kuntakohtaista tarkastelua, jolloin lainvalmistelun yhteydessä tehtyjen realististen ja riittävän tarkkojen vaikutusarvioiden merkitys korostuu

Kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentäminen

- Kunnille annettujen tehtävien ja velvoitteiden määrään on kiinnitetty huomiota jo useamman hallituskauden ajan ja kuntien tehtäviä on kartoitettu valtiovarainministeriön johdolla yksityiskohtaisesti vuosina 2012 ja 2015
 - Selvitysten perusteella aloitettiin vuonna 2015 kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämisen toimenpideohjelma
- Lakisääteiseksi kerran säädettyjen tehtävien ja velvoitteiden poistaminen on kuitenkin osoittautunut käytännössä erittäin vaikeaksi
 - Tehtäviä, joiden vähentämisestä olisi laaja poliittinen yhteisymmärrys tai joiden poistamisella olisi tosiasiallisesti merkittävä vaikutus kuntatalouteen, ei ole selvityksistä huolimatta löytynyt
 - Lainsäädännön lisäksi siihen, miten ja mitä palveluja kunnissa järjestetään, vaikuttavatkin myös kuntien omat päätökset ja vakiintuneet käytännöt
- Tehtävien vähentämistä on vaikeuttanut myös se, että poliittinen paine lisätä joitain kuntien tehtäviä ja velvoitteita on ollut suuri
 - Myös Rinteen/Marinin hallituksen ohjelma sisältää kunnille uusia tehtäviä ja velvoitteita, joista merkittävimmät liittyvät oppivelvollisuuden laajentamiseen ja vanhuspalvelulain hoitajamitoitukseen

Kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentäminen – helpommin sanottu kuin tehty?

Kotimaa

Kunnilla yli 500 lakisääteistä tehtävää ja yli tuhat velvoitetta

Isompien töiden lisäksi kunnan pitää valvoa solariumeja ja ratkaista kiistat postilaatikon paikasta

Pienille kunnille säilytettävä velvoitteita pitäisi karsia

Kuntien tehtävien vähentäminen etanan etenemistä

Kuntien tehtävät kaksinkertaistuneet 20 vuodessa

Kaikkia kuntia ei pitäisi ahtaa samaan muottiin

Kotimaa

Gallup: Kunnilla liikaa tehtäviä

Vain kolmannes vastaajista jättäisi nykyiset kuntapalvelut kuntien järjestettäväksi.

NORMINPURKU

Kuntien velvoitteiden karsinta alkoi varovasti

Kuntien tehtävät lisääntyivät, vaikka niitä piti vähentää

Kuntatalouden tilanne on ollut vaikea jo pitkään

- Kuntatalouden tilanne on ollut vaikea jo useamman vuoden ajan, mikä johtuu kuntatalouden rakenteellisista ongelmista:
 - Vanhusväestön määrän kasvu on jo monen vuoden ajan lisännyt palvelutarvetta ja erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon menoja.
 - Työikäisen väestön määrän väheneminen heikentää myös ansiotuloverojen veropohjaa ja siten kuntien taloutta.
 - Syntyvyyden lasku ja maan sisäisen muuttoliikkeen, erityisesti kaupungistumisen, kiihtyminen eriyttää kuntakenttää ja kuntataloutta mm. investointien kautta.
- Lisätietoa: [Kunnat käännekohtassa? Kuntien tilannekuva 2020](#)

Kunnat käännekohtassa?

Kuntien tilannekuva 2020

Valtiovarainministeriön julkaisu – 2020:13

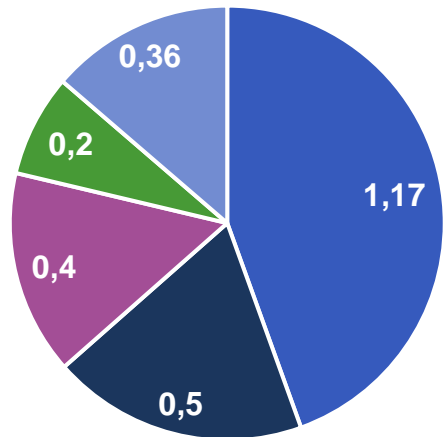

Kriisissä julkisen talouden kokonaisuus korostuu

- Koronapandemia on vaikuttanut voimakkaasti kuntien tehtäväkenttään, palvelujen tarpeeseen ja kysyntään sekä kuntatalouteen. Merkittävin vaikutus koronapandemialla on ollut ja tulee olemaan lähivuosina kuntien verotuloihin.
- Akuutissa kriisitilanteessa valtion tuki kunnille on ollut välttämätöntä kansalaisten peruspalvelujen turvaamiseksi ja koronapandemiasta aiheutuneiden muutosten tasoittamiseksi.
- Valtio on kantanut taloudellisesti päävastuun koronan vaikutuksista. On kuitenkin syytä huomioida, että julkisen talouden kokonaisuuden näkökulmasta valtion ja kuntien taloudesta vastuun kantaa yksi ja yhteinen veronmaksaja.
- Koronapandemian vuoksi kunnille osoitetuilla tukitoimenpiteillä ei myöskään pystytä korjaamaan kuntataloutta jo pitkään vaivanneita rakenteellisia ongelmia. Pidemmällä aikavälillä huomiota tulisikin kiinnittää rakenteellisiin uudistuksiin, joilla voidaan korjata tulo- ja menokehityksen epätasapaino ja turvata peruspalvelujen yhdenvertainen saatavuus koko maassa. Tähän tarvitaan sekä valtion että kuntien toimenpiteitä.

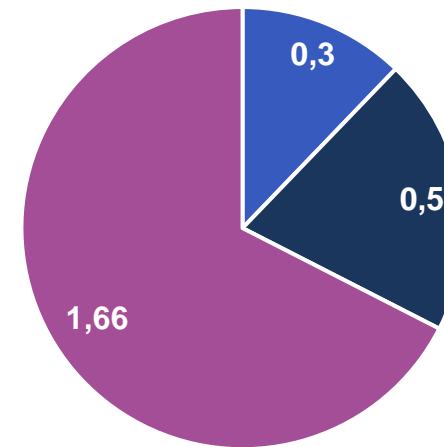
Kunnille osoitetaan tukea koronavirustilanteessa yhteensä 5,1 mrd. € vuosina 2020-2021

Vuoden 2020 lisätalousarviot,
2,63 mrd. €

- Peruspalvelujen valtionosuuden lisäys
- Yhteisöveron jako-osuuden korotus 10 %-yks.
- Sairaanhoitopiirien valtionavustus
- HUS testauskapasiteetti
- Koronatestaus

Vuoden 2021 talousarvioesitys,
2,46 mrd. €

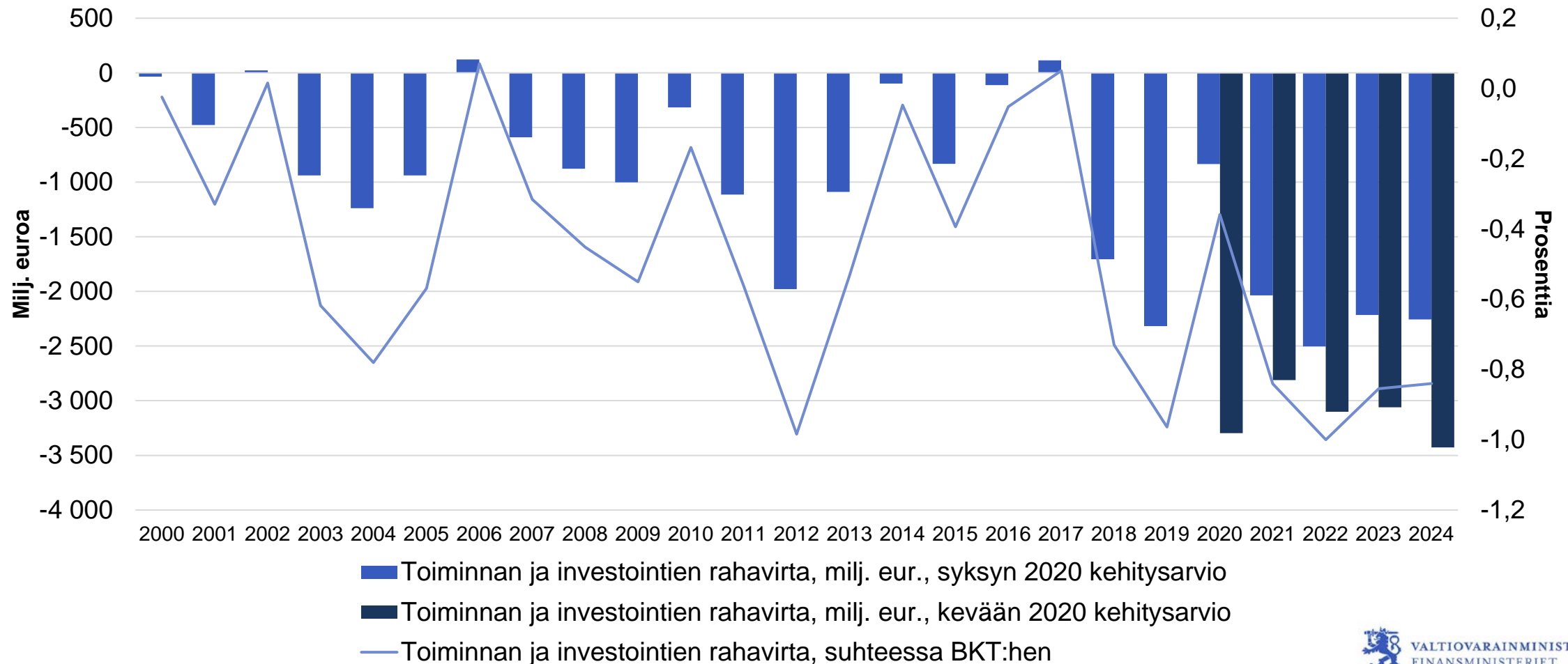

- Peruspalvelujen valtionosuuden lisäys
- Yhteisöveron jako-osuuden korotus 10 %-yks.
- Välittömästi koronavirustilanteeseen liittyvien kustannusten korvaaminen kunnille

Lisäksi varaudutaan hoito- ja palveluvelan
purkamiseen vuosina 2021-2023, 450 milj. €

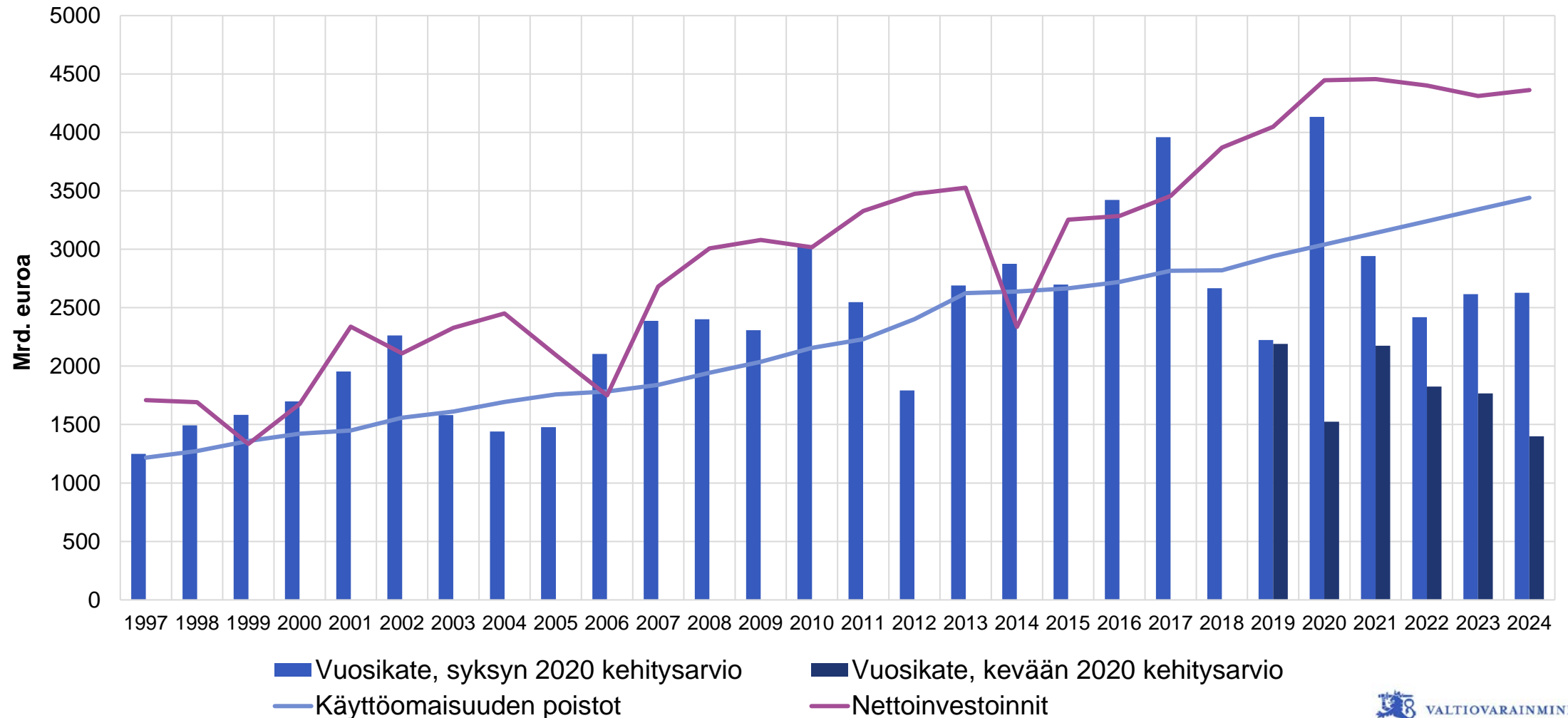
Valtion mittavista tukitoimenpiteistä huolimatta kuntatalouden kehitysnäkymät ovat lähivuosina vaikeat

Kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta, milj. euroa ja suhteessa BKT:hen

Kuntien ja kuntayhtymien vuosikate, poistot ja investoinnit

Valtion tukitoimenpiteet nostavat kuntatalouden vuosikatteen ennätyksellisiin lukemiin vuonna 2020, mutta tämän jälkeen vuosikate laskee, eikä riitä enää poistoihin tai nettoinvestointeihin

Mistä löytyvät ratkaisut kuntatalouden ongelmiin?

- Toipuminen ja jälleenrakennus koronapandemian jälkeen on toteutettava taloudellisesti ja toiminnallisesti kestävällä tavalla
 - Koronakriisin jälkihoidossa tulee myös kuntasektorin osalta tavoitteena olla paluu niin sanotulle normaalille rahoitusuralle, jolloin kuntien oman taloudenpidon ja toiminnan kehittämisen merkitys korostuu
 - Toiminnallisesti tavoitteena ei saa olla vain paluu ns. vanhaan maailmaan, vaan koronapandemian aikana käyttöön otetut uudet toimintatavat ja opit (mm. digitalisaatio ja etäpalvelut) on hyödynnettävä täysimääräisesti
 - Varautuminen mahdollisiin tuleviin kriiseihin ja talouden puskurien rakentaminen
- Rakenteellisen uudistukset välttämättömiä
 - Sote-uudistus ratkaisee toteutuessaan joitain ongelmia, mutta ei kaikkia
 - Kunnille jää edelleen ratkaistavaksi mm. syntyvyyden laskuun sekä infrastruktuuriin, omaisuudenhallintaan ja investointipaineisiin liittyviä ongelmia
 - Kuntien eriytymiskehitys jatkuu väestörakenteen muutosten ja maan sisäinen muuttoliikkeen seurauksena

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Kiitos!